

4K MODEL YORDAMIDA ISPAN TILINI O’RGANAYOTGAN OTM TALABALARNING IJTIMOY-MADANIY KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

A.A.Tkacheva
Samarqand davlat
chet tillar instituti dotsenti, f.f.n.

Annotatsiya: ushbu maqola ispan tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini takomillashtirish uchun o’quv jarayonida 4K modelini qo’llashning o’ziga xos xususiyatlarni o’rganadi. 4K modeli chet tilini samarali o’rgatish uchun ijodkorlik, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va muloqot kabi komponentlarini birlashtirgan innovatsion yondashuvni taklif etadi. Maqolada ispan tili o’qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar taklif etiladi hamda ispan tilini o’qitishda 4K modelidan keyingi foydalanish istiqbollari muhokama qilinadi.

Kalit so’zlar: ijtimoiy-madaniy kompetentlik, 4K modeli, ijodkorlik, hamkorlik, tanqidiy fikrlash, muloqot.

Ma’lumki, bugungi jamiyat tobora globallashtirib bormoqda. Bunday sharoitlarda insonlardan nafaqat turli chet tillarni bilishni, balki boshqa madaniyatlar vakillari bilan samarali muloqot qilish qobiliyatini ham talab qilinadi. Shu munosabat bilan chet tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirish ta’lim tizimining ustuvor vazifasiga aylanmoqda.

Ispan tili dunyoda eng ko’p o’rganilayotgan tillardan biri bo’lib, 21ta mamlakatning davlat tili hisoblanadi hamda dunyoda eng keng tarqalgan tillari qatorida ikkinchi o’rinda turadi. Ispan tili san’at, adabiyot, musiqa va milliy an’analarni o’z ichiga olgan jonli va boy madaniyati bilan mashhurdir. Ispan tilini o’rganayotgan talabalar ushbu madaniyatga sho’ng’ish, madaniy tushunchalarini kengaytirish va ispan tili sohiblari bilan chuqurroq muloqot qilishni o’rganish uchun noyob imkoniyatga ega.

Biroq, ispan tilini o’qitishning an’anaviy usullari har doim ham talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini to’liq rivojlantira olmaydi. Shu sababli, hozirgi paytda til va madaniyatni chuqurroq tushunishga yordam beradigan o’qitishda yangi yondashuvlar zarur.

4K modelida taqdim etilgan innovatsion yondashuv ispan tilini o’qitishning an’anaviy tizimini o’zgartiradi, shuningdek, talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini maqsadli ravishda rivojlantiradi. 4K modeli ispan tilini samarali o’qitish uchun to’rtta asosiy komponentni birlashtiradi, shu jumladan ijodkorlik, muloqot, hamkorlik va tanqidiy fikrlash [3].

Wikipedia ma’lumotlariga ko’ra, “4K” atamasi (aslida: “4C” — Communication, Collaboration, Critical Thinking and Creativity - muloqot, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va ijodkorlik) ilk bor 2000-yillarning boshlarida AQShda Partnership for 21st Century Skills-P21 notijorat tashkiloti tomonidan (hozirda Battelle for Kids tashkilotining bir qismi) XXI asrda ta’limning asosiy elementlari bo’lgan ko’nikmalarni belgilash uchun kiritilgan [1].

Mazkur maqolada biz ispan tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini takomillashtirish uchun 4K modelini qo’llashni o’rgangan holda, modelning har bir tarkibiy qismi til ko’nikmalarini rivojlantirishga va ispan madaniyatini chuqur tushunishga qanday hissa qo’shishini ko’rib chiqamiz. Bundan tashqari, amaliy tavsiyalarni taklif qilamiz va ispan tilini o’qitishda 4K modelidan keyingi foydalanish istiqbollarini muhokama qilamiz.

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

Shu bilan birgalikda, ushbu maqolada ispan tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini yaxshilashga yordam berayotgan 4K modelining to’rtta asosiy tarkibiy qismiga e’tibor qaratamiz: ijodkorlik, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va muloqot.

1. **Ijodkorlik.** 4K modeli doirasida ijodkorlik talabalarni turli xil ijodiy usullardan foydalanish orqali til ko’nikmalarini rivojlantirishga undaydi. Loyihalar, rolli o’yinlar, teatrlashtirilgan tomoshalar va multimedia taqdimotlari hamda videofilmlar kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish talabalarga o’z bilimlarini faol ravishda qo’llash va ispan tilida o’zlarining ekspressivligini rivojlantirishga imkon beradi. Ijodiy topshiriqlar talabalarga ispan madaniyatini ijodiy o’rganish orqali tildan foydalanishga bo’lgan ishonchni oshirishga va o’z madaniy bilimlarini kengaytirishga yordam beradi.

2. **Hamkorlik.** 4K modelining asosiy tamoyillaridan biri hamkorlik orqali o’rganish, ya’ni talabalarning birgalikda ishlashi va o’zaro ta’siri hisoblanadi. Ispan tilini o’rganish doirasida talabalar guruhlarda yoki juftlikda ishlash, fikr almashish, muammolarni hal qilish va umumiy qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega. Hamkorlikdagi ta’lim muloqot ko’nikmalarini rivojlantirishga, boshqalarning nuqtai nazarini tinglash va qabul qilish qobiliyatiga yordam beradi, shuningdek, ispan tilining turli madaniy va ijtimoiy jihatlarini muhokama qilish orqali talabalarning dunyoqarashini kengaytiradi.

3. **Tanqidiy fikrlash.** 4K modelida tanqidiy fikrlash talabalarga ma’lumotni tahlil qilish va baholash imkoniyatini beradi, shuningdek, ularga o’rganilayotgan madaniyat va tilga tanqidiy munosabatni rivojlantirishga yordam beradi. Talabalar savollar berishni, ma’lumotlarning ishonchliligi va ahamiyatini baholashni va muqobil yechimlarni taklif qilishni o’rganadilar. Ispaniya madaniyatining dolzarb mavzularidagi mulohazalar va munozaralar tahliliy fikrlashni rivojlantirish bilan birgalikda talabalarning madaniy kompetentligini shakllantirishga yordam beradi.

4. **Muloqot.** Muloqot 4K modelining ajralmas qismi bo’lib, talabalarning til ko’nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o’ynaydi. 4K modeli og’zaki va yozma tilni rivojlantirishga, shuningdek, ispan tilidagi turli kommunikativ vaziyatlarga moslashish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Talabalar taqdimotlar, dialoglar, munozaralar va yozma loyihalar kabi asl muloqot vaziyatlarini mashq qilish imkoniyatiga ega. Ta’limga bunday yondashuv talabalarning ispan tilidan haqiqiy kommunikativ muhitda foydalanishga bo’lgan ishonchini oshirishga yordam beradi.

4K modelining ushbu tarkibiy qismlarining barchasi o’zaro bog’liq va bir-birini to’ldirgan holda, ispan tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini kompleks rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu tarkibiy qismlarni qo’llash orqali talabalar til bilimlarini kengaytirishlari, muloqot qobiliyatlarini yaxshilashlari, ispan madaniyatini chuqurroq tushunishlari va hozirgi globallashgan dunyoda zarur bo’lgan tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirishlari mumkin.

Pedagog olimlarning fikricha, 4K o’quv mashg’ulotlarida ishlatiladigan vazifalar qo’yidagi shartlarni qondirishi kerak: ular to’g’ridan-to’g’ri o’quv mashg’ulotlarida o’rganiladigan o’quv materiallari bilan, shuningdek talabalar oldingi o’quv mashg’ulotlaridan yoki hayotiy tajribalaridan allaqachon bilgan narsalar bilan bog’liq bo’lishi kerak, vazifalarning murakkabligi talabalarning proksimal rivojlanish zonasiga mos kelishi kerak, vazifalar o’quvchilar qo’lidan keladigan bo’lishi kerak [2].

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

Ispan tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirish uchun 4K modelidan foydalanish bo’yicha quyidagi amaliy tavsiyalarni taklif etamiz:

T/r	Topshiriqlar turi	Amalga oshirish mexanizmi
1	Ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan vazifalar	Video yaratish, bayram qo‘shiqlari va raqslarini yaratish, teatr tomoshalarini amalga oshirish yoki ispan mavzusidagi loyihalarni ishlab chiqish kabi ijodiy usullarning elementlarini o‘quv rejalari va topshiriqlariga qo‘shish. Bunday mashg‘ulotlar talabalarga o‘zlarining ijodiy tomonlarini ifoda etishga yordam beradi va shu bilan birga ispan madaniyati haqidagi tushunchalarini chuqurlashtiradi.
2	Kollaborativ ta’lim	Talabalarni guruhlarda yoki juftliklarda bir-biri bilan muloqot qilish, fikr almashish, muammolarni hal qilish va ispan tilida gapirish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun rag‘batlantirish. Talabalar o‘zlarining muloqot va jamoada ishlash ko‘nikmalarini yaxshilashlari uchun muammolarni birgalikda hal qilish va muhokama qilish elementlarini o‘z ichiga olgan qo‘shma loyihalar yoki topshiriqlarni yaratish.
3	Madaniy materiallarni tahlil qilish	Talabalarga ispan madaniyati va tarixini aks ettiruvchi musiqa, filmlar, adabiyot va badiiy asarlar kabi turli xil madaniy materiallarni o‘rganish va tahlil qilishni taklif etish. Talabalarni o‘z tajribalari bilan o‘rtoqlashishga, turli madaniy asarlarda topilgan mazmun va ma’nolarni tahlil qilishga va muhokama qilishga undash.
4	Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish	O‘quv topshiriqlariga tanqidiy fikrlash elementlarini kiritish, masalan, Ispaniya dunyosidagi dolzarb ijtimoiy-madaniy va siyosiy masalalar bo’yicha munozaralar o‘tkazish. Talabalarni turli nuqtai nazarlarni tahlil qilishga, muammolarni chuqur tushunishga intilishga hamda ispan tilida tanqidiy fikrlash va o‘z g‘oyalari bilan bahslashish qobiliyatini rivojlantirishga undash.
5	Muloqot ko‘nikmalarni rivojlantirish	Ispan tilida muloqot qilish uchun vaziyatlarni yaratish. Bunga rolli o‘yinlar, restoranda ispan tilida ovqat buyurtma qilish, ispan tili sohiblari bilan suhbatlar o‘tkazish yoki ispan talabalari bilan almashinuvlarni tashkil qilish kabi asl vaziyatlarni simulyatsiya qilish kiradi. Bunday faoliyat talabalarga muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga hamda turli xil ijtimoiy-madaniy kontekstlarga moslashishga yordam beradi.
6	Zamonaviy texnologiyalardan foydalanish	O‘quv jarayonini chuqurlashtirish va diversifikatsiya qilish uchun kompyuterdagi interfaol mashqlar, tilni o‘rgatish dasturlari, ijtimoiy tarmoqlar va onlayn manbalar kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish. Bunday mashg‘ulotlar talabalarga zamonaviy aloqa vositalariga yaxshiroq moslashishga

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

		hamda yangi axborot manbalaridan foydalanish orqali ispan madaniyati haqidagi tushunchalarini boyitishga yordam beradi.
--	--	---

Ushbu tavsiyalarni qo’llash talabalarga ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirishga, shuningdek, ularning til ko’nikmalarini oshirishga va ispan madaniyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi. 4K modeli talabalarning o’quv jarayonidagi faol ishtirokini, ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni rag’batlantiradi, shuningdek, ispan tilida muloqot qilish paytida o’ziga ishonchini shakllantirishga imkon beradi.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan holda, ispan tilini o’rganayotgan talabalarning ijtimoiy-madaniy kompetentligini takomillashtirish uchun 4K modelini qo’llash o’quv jarayoni uchun yangi imkoniyatlar ochadi. Tadqiqot natijalari ushbu yondashuvning nafaqat til ko’nikmalarini, balki ispan madaniyatini chuqur tushunishni rivojlantirishda samaradorligini ko’rsatadi. Biroq, 4K modelini muvaffaqiyatli amalga oshirish samarali uslubiy yordamni, o’quv materiallarini ishlab chiqishni, shuningdek o’qituvchilarni o’qitishning yangi yondashuvlariga tayyorlashni talab qiladi. Keyingi tadqiqotlar ispan tilini o’qitishni optimallashtirish va talabalarning keng qamrovli ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan bo’lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. 21st century skills // Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/21st_century_skills#The_Four-Cs (murojaat sanasi 29.03.2024).
2. Беляева О.А. Модель обучения 4К // Мастерство online [Электронный ресурс]. – 2022. – 4(33). URL: <http://ripo.unibel.by/index.php?id=6355> (murojaat sanasi 29.03.2024).
3. Джалилов К. Навыки 4К в образовании: Что это, как их внедрять и получается ли? // «Газета.uz» URL: <https://gazeta.uz/ru/2023/12/30/4k/> (murojaat sanasi 29.03.2024).